

Прищепя О. П.,
аспірант, викладач кафедри мистецьких дисциплін
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка
ORCID 0000-0001-6450-1363

ІНТЕГРАЦІЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗМІСТ ГУМАНІТАРНИХ ПРЕДМЕТІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті наголошено, що інтеграція є найперспективнішим напрямом розвитку Нової української школи. Підкреслено, що інтегративний підхід у музично-освітній діяльності вчителя початкової школи реалізується шляхом взаємопроникнення елементів музичного мистецтва у зміст гуманітарних предметів. Розглянуто особливості, переваги, цілі та кінцеві результати застосування інтегрованих завдань та проведення інтегрованих уроків у початкових класах. Запропонована тематична міжпредметна інтеграція музичного мистецтва в освітній галузі «Українська мова та література» та «Я досліджую світ». Зазначено, що названа інтеграція у комплексі сприяє загальному естетичному вихованню молодших школярів.

Ключові слова: інтеграція, музичне мистецтво, інтегроване завдання, інтегрований урок, тематичне планування.

Постановка проблеми. Сучасною загальнокультурною тенденцією розвитку національної системи освіти є прагнення до інтеграції. У законі «Про освіту» (2017) на законодавчому рівні відображено реформування української шкільної системи. Нова українська школа будується на засадах інтегративного підходу, інтеграція визначається як один із найперспективніших напрямів її розвитку. Концепція НУШ і освітні програми рекомендують впровадження інтегрованого навчання, під час якого учні отримують цілісне уявлення про світ. Серед ключових компетентностей, якими повинні оволодіти учні, виокремлено культурну компетентність. Вона націлена на залучення учнів до різних видів мистецької творчості шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості. Також передбачається формування вміння цінувати культурне розмаїття

різних народів та власну національну ідентичність [6, с. 3]. Отже, полікультурне спрямування національної освіти є потребою сучасного українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтегративних зв'язків у початковій школі актуальна для педагогічної науки. Сьогодні існують теоретичні дослідження різних напрямів інтеграції змісту педагогічної освіти, її методологічних основ (А. Андрущенко, І. Зязюн, В. Лутай); дидактичних і методичних засад підвищення ефективності освітнього процесу засобами інтеграції знань (В. Бондар, Л. Куненко, Н. Ничкало, О. Савченко, Н. Сінопальникова, В. Сластьонін); впровадження інтегративного підходу у галузі музично-педагогічної освіти (Л. Арчажникова, О. Бузова, Н. Данько, О. Єременко, А. Козир, Л. Коваль, О. Лобова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, З. Сирота, Ж. Сироткіна, О. Хижна).

Метою статті є розгляд можливих варіантів інтеграції музичного мистецтва у зміст гуманітарних предметів початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, проникнення, взаємозближення, відновлення, єдності двох або більше систем, результатом якого є створення нової системи [3]. У педагогіці під інтеграцією розуміють процес і результат цілеспрямованого об'єднання або злиття в одне ціле диференційованих структурних елементів змісту освіти, методів, засобів, організаційних форм навчання, що веде до виникнення нових якісних можливостей цієї цілісності, а також до змін властивостей самих елементів [5, с. 6].

Науковець Т. Дорошенко наголошує, що в наслідок інтеграційних процесів у сучасній освіті «утворюються нові зв'язки, нові компоненти всередині системи освіти, що ... приводить до набуття системою нових характеристик, властивостей вищого порядку» [1, с. 192].

Педагогічна праця вчителя початкової школи має свою специфіку: він як безпосередній і головний організатор навчання молодших школярів

викладає всі шкільні дисципліни. Це дозволяє проводити внутрішньопредметну та міжпредметну інтеграцію під час здійснення музично-освітньої діяльності.

Музично-освітня діяльність майбутніх учителів початкової школи містить різні напрями: забезпечення основ загальної музичної освіти і музичної культури молодших школярів; організація музично-ігрової та спільної навчальної діяльності учнів; позакласна музично-виховна робота з молодшими школярами та керівництво учнівськими музичними колективами; формування естетичного досвіду молодших школярів тощо.

Отже, сутність музично-освітньої діяльності вчителя початкової школи визначається як багатоаспектна професійна педагогічна діяльність, спрямована на розвиток, навчання й виховання учнів засобами музичного мистецтва, накопичення естетичного досвіду, формування загальної культури молодших школярів.

Інтегрована же музично-освітня діяльність учителя початкової школи полягає у створенні інтегрованих завдань, проведенні інтегрованих уроків, курсів тощо.

Тобто, інтегративний підхід у навчанні молодших школярів реалізується шляхом взаємопроникнення елементів музичного мистецтва у структуру гуманітарних предметів початкової школи, зокрема в освітні галузі «Українська мова та література» та «Я досліджую світ».

На сучасному етапі навчання в початковій школі вже недостатньо логічно і послідовно викладати матеріал, його потрібно опрацьовувати і будувати так, щоб максимально залучити учнів до процесу пізнання. Це досягається через систему інтегрованих завдань як засобу збудження інтересу учнів до навчання. Основними умовами ефективності впровадження інтегрованих завдань є врахування обсягу, складності і кількості інформації, що сприймається, навчальних можливостей учня, його психологічної готовності працювати, а також професійної підготовки вчителя. Інтегровані

завдання об'єднують зміст з декількох тем, розділів програми або видів діяльності навколо однієї теми.

Отже, структура інтегрованих завдань пов'язана із: вимогами, спрямованими на формування знань, умінь і навичок учнів; змістом доступних міжпредметних зв'язків; можливостями дидактичного забезпечення освітнього процесу; рівнем досягнутих знань та умінь з предмета. Важливим фактором для розробки системи інтегрованих завдань є узгодженість із загальною структурою навчального курсу. При цьому вид інтегрованого завдання визначається за належністю до тематичного розділу навчального плану, формою навчання та критеріями відбору навчальної інформації.

Інтегровані уроки мають певні цілі: формування в учнів цілісного світогляду про навколишній світ, активізація їх пізнавальної діяльності; посилення інтересу учнів до матеріалу, що вивчається; створення творчої атмосфери в колективі учнів; виявлення індивідуальних особливостей та здібностей учнів; підвищення якості засвоєння сприйнятого матеріалу; формування навичок самостійної роботи школярів з додатковою довідковою літературою, таблицями міжпредметних зв'язків, опорними схемами.

Структура інтегрованих уроків характеризується такими особливостями: граничною чіткістю, компактністю, стислістю навчального матеріалу; логічною взаємообумовленістю, взаємопов'язаністю матеріалу інтегрованих предметів на кожному етапі уроку; об'ємним інформативним змістом навчального матеріалу, що використовується на уроці.

Переваги інтегрованих уроків, на погляд учителів-практиків, полягають у наступному: вони сприяють формуванню пізнавального інтересу учнів, підвищенню мотивації навчання; розвивають мовлення, формують уміння учнів аналізувати, порівнювати, узагальнювати, робити висновки; дозволяють врахувати досвід школяра, урізноманітнити методи і прийоми роботи, уникнути повторення однакових тем під час вивчення різних навчальних дисциплін.

Проведення інтегрованих уроків сприяє: більш повному осмисленню учнями навчального матеріалу, різні аспекти якого не можуть бути розкриті засобами одного навчального предмета; формуванню умінь переносити знання з однієї галузі науки чи мистецтва в іншу; стимулюванню аналітико-синтетичної діяльності учнів, аналізу та порівнянню процесів та явищ, запровадженню системного підходу до об'єкта пізнання; розвитку креативних, творчих здібностей учнів.

О. Савченко, розглядаючи інтегрований урок, виокремлює його особливість, яка полягає в об'єднанні блоків знань із різних предметів, підпорядкованих одній темі. Науковець визначає, що «метою інтегрованих уроків є створення передумов для різнобічного розгляду учнями певного об'єкта, поняття, явища, формування системного мислення, збудження уваги, позитивного емоційного ставлення до пізнання» [4, с. 373].

Зупинимося більш детально на можливостях інтеграції музичного мистецтва у зміст освітніх галузей «Українська мова та література», «Я досліджую світ». Проаналізувавши річне календарно-тематичне планування, зіставивши матеріал навчальних програм із зазначених вище предметів, можна обрати можливі варіанти побудови інтегрованих завдань та уроків.

Діюча програма з «Музичного мистецтва» [2] має наступну тематичну структуру:

- 1 клас: Про що розповідає музика. Музика навколо нас.
- 2 клас: Типи музики. Виразжальне та зображальне в музиці. Основні музичні жанри. Мова музики.
- 3 клас: Основні властивості музики. Інтенація. Розвиток музики. Музична форма.
- 4 клас: Музика мого народу. Музика єднає світ.

Аналіз навчальних тем освітньої галузі «Українська мова та література» дозволяє визначити напрями інтеграції музичного мистецтва в названу галузь. Це можуть бути теми уроків, пов'язані з вивченням казок, дитячих пісень, природи, родини, Батьківщини.

Проаналізувавши тематичне планування з освітньої галузі «Українська мова та література» (авторів М. Вашуленко, О. Вашуленко), пропонуємо наступні теми для інтеграції музичного мистецтва:

– 1 клас 1 семестр: Робота з дитячою книжкою, казки. Читаю і слухаю дитячі пісні. Українська народна колискова.

– 1 клас 2 семестр: Дитячі народні пісні «Зайчику-зайчику», «Два півники», «Вийди-вийди сонечко». Читаю про кольори у природі. Читаю про родину. Читаю про дружбу і друзів. Читаю про дитячі ігри. Читаю про домашніх тварин.

– 2 клас 1 семестр: Осінь – золотокоса красуня. Жартівливі вірші. Коліскові пісеньки – перлини української мови. Дитячі заклички «Іди-іди дощику», «Вийди-вийди сонечко». Лічилки-загадки. Казки про тварин. Батьківщина. Зимові дива, зимові свята. Вже Різдво прийшло до хати, нам пора колядувати. Ми йдемо колядувати, господарів величати;

– 2 клас 2 семестр: Здрастуй зимонько-зима. Зима – чаклунка. Кришталева зимонька у срібнім кошушку. Моя сім'я, моя родина – це наша славна Україна. Зустрічаймо весноньку. Мого дитинства сонячна країна. Довкола стільки є краси.

– 3 клас 1 семестр: Художній опис зайця. Твір-розповідь «По гриби». Перебудова казки – твір-розповідь «Лижні змагання».

– 3 клас 2 семестр: Творення віршів. Складання загадок. Твір-опис «Надійшла весна прекрасна». Творення казки.

– 4 клас: Мова – жива скарбниця історії народу.

Доцільність інтегрування музики та читання зумовлена тим, що вони ґрунтуються на спільних дидактичних цілях і в їх основі лежать одні й ті ж види діяльності — слухання, розуміння, читання, мовлення. Образи й асоціації, які виникають під час сприймання музики, як і образи художньої літератури, сприяють створенню певних естетичних почуттів. У мові й музиці є багато спільного: вони звучать, мають свою мелодику, відображають внутрішній світ людини.

Дидактичним матеріалом для розробки інтегрованих завдань можна запропонувати ліричні твори, які належать до класики української літератури. Художні образи в них досить «прозорі» і доступні усвідомленню молодшими школярами. Серед текстів є ті, які покладені на музику, а також ті, що співзвучні з певними інструментальними творами. При доборі музичних творів звертається увага на високохудожність та різнохарактерність музики, відповідність музичного твору літературному тексту, а також доступність змісту для сприймання учнями.

Вивчення музичного та поетичного творів відбувається поетапно. Спочатку передбачається виразне читання вірша, перевірка його первинного сприйняття учнями, лінгвістичний аналіз слів, ужитих в переносному значенні, порівнянь та інших виражальних можливостей вірша, словесне та графічне малювання. Далі йде прослуховування музики та словесна характеристика мелодії, ритму, темпу, тембру, динаміки тощо. Наприкінці порівнюються поетичний та музичний твори, з'ясовується спільне в них, визначається головна думка.

Також можна пропонувати учням літературні творчі завдання: підбір або написання віршів до музики, творів-вражень про музику, творів на музично-естетичні теми, створення казок, легенд. Наприклад, можна використати наступні завдання: підібрати вірші про природу; написати оповідання про любов українського народу до пісні; написати легенду або казку з головними героями – музичними інструментами або музикантами.

Проаналізувавши тематичне планування з освітньої галузі «Я досліджую світ» за авторством Н. Бібік у порівнянні з програмою «Музичне мистецтво», пропонуємо наступні теми для інтеграції:

– 1 клас 1 семестр: Моя країна – Україна, а я – її дитина. Символи держави – прапор, герб, гімн. Рослини восени; Тварини восени. День школярів. У природі все пов'язано. У двері стукає зима. Зимові розваги. Новий рік і Різдво.

– 1 клас 2 семестр: Запрошуємо до театру. Святковий календар весни «Великдень». Як дізнатися, що вже весна. Святковий календар весни «Мамине свято». Зустрічаємо літо.

– 3 клас: Сім'я, родина, рідня. Школа. Людина має творити добро. Твоя країна – Україна. Славні українці. Народні свята.

– 4 клас: Розділ «Я – українець»: Національні та державні символи України; Свята нашої держави. Розділ «Я – європеець»: У кожному куточку світу – свої традиції та звичаї.

Інтеграція освітньої галузі «Я досліджую світ» з музичним мистецтвом здійснюється шляхом дослідження музичних фрагментів, визначення авторів музичних творів, музичних інструментів тощо. Під час вивчення теми «Народні свята» з організацією масових позакласних заходів, розробляються сценарії народних свят, заходів, присвячених природним явищам, сезонним змінам, які містять хороводи, пісні, вірші, танці, імітацію народних обрядів.

Запропонований порівняльний аналіз календарно-тематичного планування із зазначених вище освітніх галузей є орієнтовним прикладом. Учитель початкової школи, враховуючи свій досвід, використовуючи навчально-методичні матеріали та підручники різних авторів, може розробити власні варіанти тематичної побудови інтегрованих завдань та інтегрованих уроків.

Висновки. Інтегрована музично-освітня діяльність учителя початкової школи здійснюється шляхом взаємопроникнення елементів музичного мистецтва у зміст гуманітарних предметів, зокрема освітніх галузей «Українська мова та література», «Я досліджую світ». Використання інтегрованого матеріалу підвищує результативність формування у молодших школярів літературночитацьких, музикознавчих, соціальнодосвідних, природоохоронних і здоров'язберезувальних знань, умінь і навичок. Постійне звернення до музичного мистецтва вчить глибше розуміти красу і гармонію навколишнього середовища, що в комплексі значною мірою сприяє естетичному вихованню дітей.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у вивченні питання підготовки вчителів початкової школи, спроможних здійснювати інтегровану музично-освітню діяльність.

Література

1. Дорошенко Т. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до забезпечення основ музичної освіти учнів у контексті історії та теорії педагогіки : монографія. Чернігів : Десна Поліграф, 2015. 344 с.

2. Музичне мистецтво. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 1–4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/1-muzichne-mistecztvo-1-4-klas.docx> (дата звернення: 15.03.2021).

3. Онлайн курс для вчителів початкової школи. Київ, 2018. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:MON-EDERA-OSVITORIA+ST101+st101/> (дата звернення: 19.03.2018).

4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник для вищих навчальних закладів. Вид 2-ге. Київ : Грамота, 2013. 504 с.

5. Сінопальникова Н. М. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до застосування інтегрованих форм організації навчального процесу в початковій школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харків, 2010. 20 с.

6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> (дата звернення: 15.03.2021).

REFERENCES

1. Doroshenko, T. V. (2015). Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly do zabezpechennia osnov muzychnoi osvity uchniv u konteksti

istorii ta teorii pedahohiky [Professional training of future primary school teachers to provide the basics of music education of students in the context of history and theory of pedagogy] Chernihiv: Desna Polihraf [in Ukrainian].

2. Muzychne mystetstvo. Navchalna prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv 1-4 klasy [Musical art. Curriculum for secondary schools 1-4 grades] URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/1-muzichne-misteczstvo-1-4-klas.docx> [in Ukrainian].

3. Onlain kurs dlia vchyteliv pochatkovoï shkoly [Online course for primary school teachers] Kyiv. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:MON-EDERA-OSVITORIA+ST101+st101/> [in Ukrainian].

4. Savchenko, O. Ya. (2013). Dydaktyka pochatkovoï osvity: pidrychnyk dlia vyshchykh navchalnykh zakladiv [Didactics of primary education: a textbook for higher education] Kyiv: Hramota [in Ukrainian]

5. Sinopalnykova, N. M. (2010). Pedahohichni umovy pidhotovky maibutnikh uchyteliv do zastosuvannia intehrovanykh form orhanizatsii navchalnoho protsesu v pochatkovii shkoli [Pedagogical conditions of training prospective teachers for using integrative forms of teaching process organization in primary school]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].

6. Typova osvitnia prohrama, rozroblena pid kerivnytstvom Savchenko O. Ya. [A typical educational program developed under the guidance of Savchenko O. Ya.] URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> [in Ukrainian].

Pryshchepa O.P.,
postgraduate, teacher of Department of Arts of National University
“Chernihiv Colehium”

INTEGRATION OF MUSICAL ART INTO THE CONTENT OF HUMANITARIAN SUBJECTS OF PRIMARY SCHOOL

The article emphasizes that integration is the most promising area of development of the New Ukrainian school. It is emphasized that the integrative approach in the music-educational activity of a primary school teacher is realized by the interpenetration of elements of musical art into the structure of humanitarian subjects.

The purpose of the article: consideration of possible options for integrating the art of music into the content of humanity subjects in primary school.

Methodology. The research is based on the provisions of interdisciplinary and integrative methodological approaches. The article uses theoretical methods of analysis and synthesis of pedagogical and methodological literature, thesis and Internet resources.

Results. Peculiarities, advantages, goals, and eventual results of the application of integrated tasks and conducting integrated lessons in primary school are considered. It is noted that conducting integrated lessons contributes to a fuller students' learning material understanding, the formation of skills to transfer knowledge from the field of art to another field, stimulating the analysis and comparison of processes and phenomena, the development of students' creative abilities.

The application of thematic interdisciplinary integration of musical art in the educational fields "Ukrainian language and literature", "I explore the world" comprise the scientific novelty. The use of integrated material increases the effectiveness of the formation of primary school children's language, musical, environmental, health knowledge, skills, and abilities.

The practical significance is a constant appealing to the musical art that teaches a deeper understanding of beauty and harmony of the environment, which together contribute to the overall aesthetic education of primary school children.

Key words: integration, musical art, integrated task, integrated lesson, thematic planning.